

"המניעה והסיכול" כמרכיבי יסוד בתפיסת הביטחון של ישראל

שאול שי, יוני 2015

- החל משנות החמישים נדרשה ישראל להתמודד עם שני איומים שנתפסו בעיניה כאיומים על עצם קיומה:
- האיום הראשון היה, מתקפה כוללת ע"י קואליציה ערבית, במספר חזיתות, להשמדתה של מדינת ישראל.
 - האיום השני היה, נשק בלתי קונבנציונאלי, (בעיקר נשק גרעיני), שימצא בידי מדינה ערבית עוינת שתפעיל אותו נגד ישראל.
- תפיסת הביטחון של ישראל, שגובשה בשנות החמישים ע"י דוד בן גוריון, התמקדה במתן מענה לאיום של מתקפה של קואליציה ערבית, תרחיש זה כונה בשעתו ("מקרה הכול"). בעוד שהמענה לאיום הקונבנציונאלי הפך למרכיב המרכזי של תפיסת הביטחון, המענה שפתחה ישראל לאיומים הבלתי קונבנציונאליים לא זכה להיכלל כמרכיב יסוד בתפיסת הביטחון.
- ישראל נתנה מענה לאיומי הנשק הבלתי קונבנציונאלי בשני מישורים:
- המישור ההרתעתי - באמצעות מדיניות של "עמימות גרעינית".
 - המישור המניעתי \סיכולי - בניסיון למנוע יכולת צבאית בלתי קונבנציונאלית (בעיקר גרעינית) מאויביה.
- מאמר זה טוען כי המענה של ישראל לאיום הבלתי קונבנציונאלי, שאני מכנה אותו אסטרטגיה של **"מניעה וסיכול"**, הינו מרכיב מרכזי בתפיסת הביטחון מאז שנות ה-50, למרות שמעולם לא הוגדר כך, וראוי שמרכיב **"המניעה והסיכול"** ייכלל כאחד ממרכיבי היסוד של תפיסת ביטחון עדכנית.¹

מדיניות "העמימות הגרעינית"

ראש הממשלה לוי אשכול היה זה שקבע כבר ב-1966 את מדיניות "העמימות הגרעינית" של ישראל באומרו: "נשיא מצרים מנסה להערים על הבריות, ולהסיח את הדעת מסכנת הנשק התוקפני המצוי באזור, על ידי הפניית הדעת אל הנשק הגרעיני שאינו מצוי באזורנו ואשר אין אנו מעוניינים שיימצא בו. **אמרתי ואני חוזר ואומר, כי לישראל אין נשק גרעיני, והיא לא תהיה הראשונה להכניסו לאזור.**"²

בשנת 1968 כתב יגאל אלון בספרו "מסך של חול" את הדברים הבאים: "דיון בבעיית הנשק הגרעיני הוא, מבחינה מעשית, בלתי-רלוונטי למצב במזרח התיכון בטווח הנראה לעין, שהרי אין הוא קיים בשום אחת ממדינות המרחב. אך מבחינה תיאורטית ניתן לומר, כי אילו אפשר היה להגיע לאיזון גרעיני, לא היה בכך משום ערובה למניעת מלחמה...איזון גרעיני במרחב ישלול מישראל את היתרון שבנשק קונבנציונלי, שבו מהווים טיבו של המשטר, מבנהו החברתי ואיכות הלוחם גורמים מכריעים ביחסי הכוחות...עם זאת חלילה לנו להתיר לאויב לזכות ביתרון כלשהו בתחום המדע והטכנולוגיה של הגרעין. שומה עלינו להוסיף ולקיים רמה גבוהה של מחקר וטכנולוגיה גרעיניים לצורכי שלום ופיתוח, שלא תניח לאויב להדביקנו. **מקובלת עלי הודעתו הפומבית של ראש הממשלה, לוי אשכול, כי 'ישראל לא תהיה הראשונה להכניס נשק גרעיני למזרח התיכון'. אך ארשה לעצמי להוסיף, כי אל לנו להניח גם לאויב להיות הראשון.** אילו הייתה, באורח היפותטי, הברירה בידינו בין נשק גרעיני לשני הצדדים, או לשום אחד מהם, יש להעדיף איזון בנשק קונבנציונלי על גרעיני."³

מדיניות ההרתעה של ישראל בהקשר לנשק בלתי קונבנציונאלי הוכיחה את עצמה שכן ישראל מעולם לא הותקפה בנשק בלתי קונבנציונלי. מלחמת המפרץ (1991) מהווה דוגמה בולטת להצלחה זו כיוון שסדאם חוסיין שלא הורתע מלשגר 39 טילי אל – חוסיין עם ראשי נפץ קונבנציונליים לעבר ישראל, נרתע מלעשות שימוש בראשי חץ כימיים שעמדו לרשותו, בשל חששו מהיכולת הגרעינית שייחס לישראל.

פרופסור יצחק בן ישראל בספרו, תפיסת הביטחון של ישראל, טוען ש"קיר הברזל" כפי שכן גוריון בנה אותו, נשען על שלוש רגליים: הרגל האחת היא הרגל של צבא קונבנציונלי גדול מאוד ובלתי פרופורציונלי לגודלה של המדינה, הרגל השנייה מתייחסת לנושא הנקרא "פרויקט דימונה" והרגל השלישית היא הרגל של ברית עם מעצמה חזקה.⁴

לדבריו "התפיסה של קיר הברזל, ובכללה הרגל של הדמוי הגרעיני של ישראל מאפשרות להבין מדוע ישראל לא מגלה סובלנות למצב שבו אחת מאויבותיה המושבעות המצהירה על הצורך בהשמדתה, תהיה מדינה גרעינית."⁵

לדבריו אם למדינה כזו, דוגמת איראן כיום, יהיה נשק גרעיני היא עלולה להשתחרר בזכותו מהחשש שלישראל יש נשק גרעיני והיא תשתמש בו בשעה שתהיה נתונה באיום קיומי. במידה והנשק הגרעיני של האויב ינטרל את הנשק הגרעיני של ישראל, יכול האויב להניח כי בסופו של דבר ידו תהיה על העליונה כיוון שהפוטנציאל שלו (לבנות כוח לאורך זמן ולהילחם) גדול מהפוטנציאל של ישראל. לדבריו זו הסיבה העיקרית לכך שמדינת ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה קיומו של נשק גרעיני בידי אחת מאויבותיה. על רקע זה יש להבין את יחסה של ישראל למאמצי הפיתוח של הנשק הגרעיני של איראן, את הפצצת הכור הגרעיני בעיראק ב-1981, ואת הפצצת הכור הגרעיני בסוריה ב-2007, שלפי מקורות זרים בוצעה ע"י ישראל.

המניעה והסיכול

החל משנות החמישים גיבשה ישראל תפיסה לפיה עליה לפעול בכול האמצעים העומדים לרשותה על מנת למנוע ולסכל התפתחות איום בנשק בלתי קונבנציונלי על עצם קיומה. ההתמודדות הראשונה בסוגיה זו הייתה מול ניסיונותיה של מצרים לפתח טילים בליסטיים ונשק בלתי קונבנציונלי בסיוע מדענים גרמניים. ניסיונות אלה של מצרים סוכלו באמצעות מערכה משולבת של מאמצים מדיניים ופעילות חשאית של המוסד.

פרשת המדענים הגרמניים במצרים

תחילת הפרשה ביולי 1962, כשמצרים ביצעה ניסוי מוצלח בשיגור טילים. ב-23 ביולי, יום השנה להפיכה במצרים, נערך מצעד צבאי ברחובות קהיר ובו הוצגו שני סוגי טילים. ישראל קיבלה מידע שלפיו הטילים שהוצגו פותחו בעזרתם של מדענים זרים, מרביתם יוצאי גרמניה המערבית, שסייעו למצרים. בהמשך התפרסמו ידיעות נוספות כי מצרים מפתחת בעזרת המדענים הגרמנים גם מטוסי קרב סילונים ונשק בלתי קונבנציונלי. לנוכח ידיעות אלה, מדינת ישראל פעלה בשני מישורים עיקריים לסיכול פיתוח היכולות הצבאיות של מצרים:

- במישור הביטחוני (החשאי) שכלל שני מרכיבים מרכזיים: איסוף מידע מודיעיני ופעילות סיכולית (מבצעית).
- במישור המדיני (באופן חשאי ולאחר מכן גם באופן גלוי ופומבי).

בשלהי 1962 החל "המוסד" לפעול נגד המדענים הגרמנים במצרים על מנת להרתיע אותם ולגרום להם להפסיק את פעילותם. אחד המדענים הגרמנים במצרים נעלם ובשנים 1962 – 1963 נשלחו מעטפות נפץ למדענים גרמנים, שגרמו לפציעתם של כמה מהם.

במקביל, פעלה ישראל גם בערוצים המדיניים להחזרת המדענים ממצרים לגרמניה. כבר באוגוסט 1962, פנה סגן שר הביטחון שמעון פרס לשר ההגנה הגרמני, פרנץ יוזף שטראוס וביקש ממנו שגרמניה תנקוט צעדים להפסקת פעולה זאת. איסור הראל, ראש המוסד, סבר כי במקביל לפעילות החשאית שהוביל "המוסד", ולפניות חסויות לגרמניה, צריך לצאת בביקורת פומבית וגלויה נגד גרמניה ולדרוש ממנה לפעול בתקיפות להפסקת פעילותם של המדענים הגרמניים במצרים.

כנגדו ניצב ראש הממשלה, דוד בן-גוריון, שהתנגד בתוקף לקו האנטי-גרמני שכן באותו זמן החלו להגיע כספי מלווה בן חצי מיליארד דולר, עליו הסכים בן-גוריון עם קאנצלר מערב גרמניה קונרד אדנאואר ב-1961. כמו כן הבשיל באותה עת משא ומתן על ייצוא נשק מגרמניה לישראל בתנאים של כמעט מענק, ומשלוחי טנקים אמריקאים מן המלאי הגרמני עמדו להגיע לישראל.

פעילות המדענים הגרמנים במצרים סוכלה לבסוף, בעיקר באמצעים מדיניים, לאחר שכל פרטי האיום והפעילות של המדענים הוצגו במלואם לפרנץ יוזף שטראוס, שר ההגנה של מערב גרמניה.

היה זה המקרה הראשון בהיסטוריה של מדינת ישראל שהיא נדרשה לגבש וליישם דוקטרינה של מניעה וסיכול של התפתחות איום שנתפס כסכנה לקיומה של המדינה לכשיבשיל. אופן הטיפול בבעיה תוך שימוש בשילוב של פעילות מדינית ואופרטיבית חשאית, הביא לתוצאה המקווה והפך למודל שמדינת ישראל עשתה בו שימוש גם בהמשך אל מול איומים חדשים שצפו ועלו.

ישראל נדרשה בפעם נוספת להתמודד עם איום של פיתוח נשק בלתי קונבנציונלי ע"י עיראק, בסוף שנות ה-70 תחילת שנות ה-80.

השמדת הכור הגרעיני בעיראק

בשנת 1974, ממשלת עיראק, בהובלת סדאם חוסיין (סגן נשיא עיראק באותה עת), חתמה עם ממשלת צרפת על הסכם בנייה של קריה גרעינית סמוך לבגדד. לפי ההסכם צפויים היו להיבנות שני כורים גרעיניים בסיוע צרפת, שגם התחייבה להדריך את העיראקים בהפעלתם. הפרויקט, שהצרפתים קראו לו "אוסיראק" והעיראקים "תמוז", היה צפוי להיפתח בקיץ 1980, אך הפעלתו נדחתה לסתיו 1981. מיד עם חתימת ההסכם להקמתם עוררו הכורים דאגה רבה בישראל. למרות שבהסכם נטען שהכורים מיועדים לצורכי מחקר, חששה ישראל כי עיראק תפתח באמצעותם יכולת גרעינית צבאית ותעשה בה שימוש נגד ישראל.

לאחר חתימת ההסכם בין עיראק לצרפת, החלה ממשלת ישראל בראשותו של יצחק רבין לפעול להסרת האיום הגרעיני באמצעות פעילות דיפלומטית מול צרפת ומול מדינות העולם אולם ללא הועיל. בשנת 1977 נבחר מנחם בגין לראשות הממשלה, וממשלתו החלה לדון בדרכים שונות לעצירת פעילותו של פרויקט הגרעין בעיראק.

המודיעין הישראלי עקב אחר התקדמות הפרויקט הגרעיני, מבנה הכורים ועוצמתם, ותכניותיה העתידיות של עיראק לשימוש בכורים. המידע המודיעיני עובד והוערך בוועדה משותפת לאמ"ן ול"מוסד". חברי הוועדה השתכנעו כי מטרת פרויקט הכורים אינה רק מחקר, אלא גם פיתוח יכולת גרעינית צבאית, וכי יש לראות בהריסתו יעד חיוני. המודיעין אף בחן אפשרויות שונות לשיבוש הפעלת הכור ובד בבד נדונו בצה"ל אפשרויות מבצעיות לתקיפת הכור, והוחלט כי יש להעדיף תקיפה אווירית.

התקיפה

ב-7 ביוני 1981, ערב חג השבועות, המריאו שמונה מטוסי F-16 ושישה מטוסי F-15 מבסיס חיל האוויר לכיוון עיראק. הם עברו בדרך, במרחב האווירי של סעודיה וכשהגיעו לכור הגרעיני, כ-17 ק"מ דרומית-מזרחית לבגדד, הטילו פצצות במשקל כולל של 10 טונות והרסו כליל את המתקן. לאחר כשעתיים ו-40 דקות שבו המטוסים בשלום לבסיסם.⁶

ראש הממשלה מנחם בגין, אמר כי ההחלטה התקבלה כמה חודשים לפני כן. "אבל היו מכשולים. היו שיקולים שונים והיו דחיות מספר, עד שהגענו למצב שבו היה ברור לנו שאם לא נפעל עכשיו, אולי כבר נאחר את המועד. ביולי או בספטמבר הכור הזה, לפי הידיעות המוסמכות שקיבלנו, היה אמור להיות 'חם'". הוא טען כי אם ישראל הייתה תוקפת את הכור אחרי שהופעל, רבבות חפים מפשע היו נפגעים בבגדד מהקרינה.⁷

התקיפה לא חיסלה לחלוטין את פעילותה הגרעינית של עיראק, כפי שהתברר 11 שנים מאוחר יותר בשנת 1991 בעת מלחמת המפרץ הראשונה. אולם, היא ללא ספק גרמה לדחייה ניכרת בפיתוח היכולת הגרעינית של עיראק.⁸

מדיניותה של ישראל באותה עת זכתה לכינוי "**דוקטרינת בגין**". זוהי מדיניות של ההנהגה בישראל - שאינה מוצהרת ואינה מתועדת, במסמך רשמי, אך משמעותה **שישראל לא תניח לשום מדינה במזרח התיכון לפתח תכנית גרעין למטרות צבאיות שתאפשר לייצר נשק גרעיני, שעלול לסכן את קיומה**.⁹

השמדת הכור הגרעיני בסוריה

על פי דווחי מקורות זרים, השמיד חיל האוויר הישראלי ב-6 בספטמבר 2007, כור גרעיני שהקימה סוריה בחשאי, באזור דיר א-זור. מדינת ישראל נמנעה מליטול אחריות לפעולה.

בתדרוך של ראש הסי-אי-אי, מייקל היידן ועוזריו לוועדות הקונגרס ולתקשורת באפריל – 2008, נמסר כי המבנה שהופצץ בסוריה היה כור גרעיני להפקת פלוטוניום, שסוריה בנתה בעזרת צפון קוריאה על גדות נהר הפרת (מבנה הכור היה דומה לכור גרעיני שיש לצפון קוריאה).

מהדיונים בקונגרס עולה כי האמריקאים ידעו זמן רב, קודם לתקיפה, על פעילות צפון קוריאה בסוריה. בעקבות קבלת המידע, הזהירו גורמים אמריקאים את צפון קוריאה, במסגרת השיחות איתם על פירוק פיונגיאנג מנשק גרעיני וניסו להשפיע על הפעילות שלה בסוריה.¹⁰

לדברי פקיד אמריקני בכיר שהופיע בפני ועדות הקונגרס, הכור הגרעיני שהותקף היה בשלבי הקמתו הסופיים. לפי מקורות אמריקאים, ישראל לא הייתה מוכנה לקחת סיכונים ולהמתין ויצאה מנקודת הנחה כי מוטב להסיר את האיום מוקדם מאשר מאוחר, בוודאי כאשר קיימת הזדמנות מבצעית.¹¹

ב-10 בספטמבר 2012, פרסם המגזין האמריקאי "ניו יורקר" תחקיר נרחב על הפצצת המתקן הגרעיני הסורי בידי ישראל ב-2007. פרשה, שעליה מוטל עדיין חיסיון בישראל.¹² לפי ה"ניו יורקר", ישראל חשדה לראשונה כי סוריה מפתחת פרויקט גרעיני צבאי בשלהי 2006. חלק מהמודיעין הראשוני התמקד במבנה "חריג" גדול ממדים שהוקם בצפון מזרח סוריה, באזור דיר א-זור.

לפי ה"ניו יורקר", במארכ 2007, השיגה ישראל תצלומים של המתחם הסודי בדיר א - זור. המתקן בתמונות דמה למתקן הגרעיני הצפון קוריאני ביונגביון, ובחלק מהתמונות נראו עובדים צפון קוריאנים. התצלומים אימתו את החששות בישראל: פיונגיאנג מקימה במתחם, כור פלוטוניום עבור הסורים.¹³

המתקן נבנה סמוך לגבול טורקיה ולגבול עיראק, במרחק של כ-800 מטרים בלבד מנהר הפרת. מומחים שעיינו בתצלומי אוויר ובתמונות קבעו כי מתקן מסוג זה ייעודו- הכנת פצצה גרעינית.

ב-18 באפריל 2007, בפגישה בין שר הביטחון עמיר פרץ לעמיתו האמריקאי, שר ההגנה רוברט גייטס, הועבר המידע לראשונה לממשל בוש והנשיא ג'ורג' בוש הורה על קיום בדיקה אמריקאית עצמאית.¹⁴

באוצות הברית וישראל הסכימו על העובדות, אך לא על אופן הטיפול בכור. במגעים שהתקיימו בעקבות המידע, הפציר ראש הממשלה אולמרט בנשיא בוש ובסגנו, דיק צ'ייני, להוביל את תקיפת המתקן הסורי. אולם אם ארה"ב לא תפעל, הודיע, ישראל תיאלץ לטפל בבעיה לבדה.¹⁵

במהלך - 2007 התקבל מידע מודיעיני שבעקבותיו העריכו גופי המודיעין בישראל כי סוריה קרובה מרחק של חודשים מהשלמת בנייתו של הכור ומהרגע שבו יהפוך ל"חם", כלומר יוכנס אליו חומר רדיואקטיבי. ראש הממשלה אולמרט, שר הביטחון אהוד ברק וקומץ שותפי הסוד במערכת הביטחון הגיעו למסקנה שאין להשתוות ושעל ישראל לקבל החלטה בתוך זמן קצר. על ראש הממשלה הוטלה האחריות הכבדה לקבל החלטה בעלת משמעויות אסטרטגיות והיסטוריות, שהיו עלולות אף להביא למלחמה אזרית.¹⁶

המועד לתקיפה נקבע ללילה של ה-6 בספטמבר 2007. בתקיפה השתתפו רביעיית מטוסי אף-16, מלווים במטוסי יירוט מסוג אף-15 שנועדו להיכנס לפעולה רק אם יוזנקו מטוסים עוינים.¹⁷

דקות אחדות לאחר התקיפה טלפן ראש הממשלה אולמרט לנשיא בוש, ששהה בביקור באוסטרליה. "אני רק רוצה לדווח שמה שהיה קיים כבר אינו קיים עוד. זה נעשה בהצלחה מלאה", אמר ראש הממשלה לנשיא.¹⁸

שלא כמו ראש הממשלה מנחם בגין, שניסח הודעה ולפיה ישראל מקבלת על עצמה את האחריות להשמדת הכור בבגדאד, ראש הממשלה אולמרט החליט שישראל לא תגיב ולא תתייחס לנושא. מאז נשמרת מדיניות זו, אף שפה ושם אישיות ישראלית זו או אחרת השמיעה פליטות פה, שלא הותירו מקום לספק.¹⁹

משמעות השמדתו של הכור בסוריה, היא ש"דוקטרינת בגין" הופעלה בפעם השנייה בתולדות המזרח התיכון והיא שמשה גם איתות לאיראן כי אם לא תחדל ממאמציה להשיג נשק גרעיני יתכן וישראל תאלץ להפעיל את "דוקטרינת בגין" בפעם נוספת.

ההתמודדות עם איום הגרעין האיראני

תכנית הגרעין האיראנית מעוררת דאגה רבה בישראל ובמדינות נוספות, עקב החשש שאיראן חותרת ליצר נשק גרעיני, שיהווה איום קיומי על ישראל ועל מדינות נוספות. חששות אלה זוכים למשנה תוקף בשל האיומים המפורשים של איראן להשמיד את מדינת ישראל.

ב-15 בדצמבר 2000 הכריז האייתוללה עלי חמינאי בדרשת יום השישי: " עמדתה של איראן, שהושמעה לראשונה על ידי האימאם ושבה ונאמרה פעמים מספר על ידי האחראים, היא שיש לעקור מן האזור את הגידול הסרטי המכונה ישראל."

הנשיא אחמדינג'אד בנאום שנשא בוועידה שכותרתה "העולם ללא ציונות", שנערכה בטהרן ב-26 באוקטובר 2005, קרא אחמדינג'אד להשמדתה של מדינת ישראל: "האימאם היקר שלנו ציווה למחות את המשטר כובש-ירושלים הזה מתוך דפי הזמן".

ארה"ב, מדינות המערב וישראל פועלות למנוע מאיראן להשיג נשק גרעיני או לפחות לעכב ככל האפשר את התהליך. במשך שנים הופעלו נגד איראן לחץ דיפלומטי וסנקציות, לשם ריסון שאיפותיה בתחום זה, ומקורות זרים דווחו על פעולות חשאיות שונות, בהן חיסול מדעני גרעין ושיבוש פעולתם של מתקני הגרעין. בנוסף, אמצעי התקשורת עסקו בהרחבה באפשרות של תקיפת מתקני הגרעין באיראן על ידי ישראל, ארצות הברית ומדינות נוספות. הסנקציות הכלכליות פגעו קשות בכלכלה האיראנית ואילצו אותה להיכנס לשיחות על מנת למנוע את קריסתה הכלכלית של איראן. הסנקציות גם השפיעו על תוצאות הבחירות באיראן והביאו לניצחונו של רוחאני, אולם בכל האמצעים שננקטו עד כה לא היה די כדי לעצור את תכנית הגרעין.

בימים אלה מתנהלים מגעים אינטנסיביים בין איראן למעצמות על מנת להגיע להסכם ארוך טווח בנושא הגרעין. קיימים חילוקי דעות עמוקים בין ישראל הסבורה כי ההסכם שיחתם יהיה הסכם גרוע שיתיר את איראן כ"מדינת סף גרעינית" לבין גישתה של ארה"ב (ויתר המעצמות) הסבורה כי מדובר בהסכם הטוב ביותר שניתן להשיג ואשר יעכב משמעותית את התקדמותה של איראן להשגת נשק גרעיני.

המניעה והסיכול בתחום הנשק הקונבנציונלי

השימוש באמצעים של מניעה וסיכול הורחב במהלך השנים מההקשרים של מניעת היווצרות איום קיומי על ישראל, גם למניעת הצטיידות של מדינות אויב באמצעי לחימה קונבנציונליים שנתפסו בעיני ישראל ככאלה שיפגעו בעליונות הצבאית שלה או שיאפשרו לאויב פגיעה חמורה במטרות תשתית וריכוזי האוכלוסייה. דוגמה לכך ניתן לראות בניסיונותיה של ישראל למנוע הגעה של מערכת ההגנה האווירית המתקדמת מסוג ס.א. – 300 מתוצרת רוסיה, לאיראן וסוריה.

במהלך שני העשורים האחרונים עם הגברת האיום מצד שחקנים לא מדינתיים (דוגמת החיזבאללה, החמאס והג'יהאד האסלאמי הפלסטיני) הורחבה מדיניות המניעה והסיכול גם אל מול גורמים אלה. ישראל נוקטת בכל האמצעים העומדים לרשותה על מנת למנוע הגעת מערכות נשק מתקדמות דוגמת טילי חוף – ים מסוג יאחונט, טילי קרקע – אוויר וטילי קרקע – קרקע ארוכי טווח ובעלי רמות דיוק גבוהות לארגון החיזבאללה ורקטות לטווח בינוני (דוגמת האמ - 302), טילי חוף – ים (סי 701) וטילי קרקע – אוויר, לידי ארגוני הטרור הפלסטיניים ברצועת עזה.

קטגוריה נוספת בתחום האסטרטגיה של "המניעה וסיכול" מתמקדת במניעה וסיכול של פעולות טרור באמצעות פגיעה ממוקדת בפעילי טרור ובבכירי וראשי ארגוני טרור. פעילות זו זכתה לכינוי "**סיכול ממוקד**", אשר משמש לאחד מהכלים היותר אפקטיביים של התמודדות ישראל עם ארגוני הטרור.

מנחם בגין לא היה מנסחה של מדיניות המניעה והסיכול, אלא, מי שהוציאה מן הכוח אל הפועל. יום לאחר הפצצת הכור העיראקי אוסיראק, ביוני 1981, הכריז מנחם בגין, שמורשת אוסיראק תהא לדוקטרינה לאומית שעל פיה על ישראל לעשות הכול, כולל נטילת סיכון מלחמה, כדי למנוע ממדינות עוינות באזור להשיג נשק גרעיני. בגין דיבר על "מורשת אוסיראק", במונחים קיומיים, מניעת האפשרות שילדים יהודים יעמדו בסכנת שואה נוספת.²⁰

המדיניות הישראלית ("דוקטרינת בגין") כוללת מספר שלבים:

- ניסיון להרתיע את האויב מלזיזם פיתוח נשק בלתי קונבנציונלי.
- במידה וההרתעה כשלה נעשה ניסיון לבלום את התפתחות האיום באמצעות מהלכים דיפלומטיים.
- במידה ומהלכים דיפלומטיים לא הועילו, פעילות בדרכים חשאיות לפגיעה ושיבוש הפרויקטים.
- במקרים בהם נשקפה סכנה שלא ניתן יהיה לעצור את התהליך בדרכים אחרות נקטה ישראל בתקיפה צבאית של מקור האיום.

במהלך שני העשורים האחרונים, פעלה כאמור ישראל פעמיים על פי "דוקטרינת בגין" על מנת למנוע השגת יכולת צבאית גרעינית ע"י מדינות עוינות אשר עלולות היו להתפתח לאיום קיומי עבור ישראל. ניתן להעריך כי השמדת הכור בסוריה, בעלת בריתה האסטרטגית של איראן, שמשה גם כאיתות לאיראן כי אם לא תחדל ממאמציה להשיג נשק גרעיני יתכן וישראל תאלץ להפעיל את "דוקטרינת בגין" בפעם נוספת.

המהלכים הדיפלומטיים של ששת המעצמות לא הוכתרו עדיין בהצלחה אולם בסופו של דבר נראה כי יושג הסכם אשר ישראל תצטרך לחיות עמו. החשש העיקרי הוא שהסכם כזה עלול להותיר את איראן במעמד של "מדינת סף גרעינית" עם יכולת להשיג נשק גרעיני בזמן קצר אם תחליט על כך ולכן על ישראל לעקוב בקפידה אחר הנעשה בתכנית הגרעין האיראנית ולהיות נכונה גם לפעול צבאית, כאופציה אחרונה, על מנת למנוע מאיראן השגת נשק גרעיני.

המאמר מציג את השימוש הממושך של ישראל באסטרטגיה של המניעה והסיכול, בראש וראשונה בהקשר של התפתחות איומים קיומיים לישראל ובהמשך בהרחבת השימוש בנגזרות של אסטרטגיה זו למישורים אופרטיביים וטקטיים נגד מדינות עוינות וארגוני טרור. לסיכום, נראה כי המניעה והסיכול היו בפועל מרכיב מרכזי בתפיסת הביטחון והגיעה העת להפוך אותם באופן רשמי למרכיב יסוד בתפיסת הביטחון של ישראל.

הערות

¹ רעיון "המניעה והסיכול" כמרכיב בתפיסת הביטחון הוצג ע"י החתום מטה לראשונה ב – 8 ביוני 2015, במושב שעסק בעדכונים לתפיסת הביטחון במסגרת כנס הרצליה 2015.

² "אשכול: לא נהיה ראשונים להכנסת נשק גרעיני למזה"ת", הארץ, 19 במאי 1966.

³ יגאל אלון, מסך של חול, הקיבוץ המאוחד, 1968, ע"מ 401 – 402.

⁴ יצחק בן ישראל, תפיסת הביטחון של ישראל, מודן ההוצאה לאור ומשרד הביטחון ההוצאה לאור, 2013, ע"מ 8.

⁵ יצחק בן ישראל, תפיסת הביטחון של ישראל, מודן ההוצאה לאור ומשרד הביטחון ההוצאה לאור, 2013, ע"מ 81 – 82.

⁶ ירון דרוקמן, הפצצת הכור בעיראק והמכתב הסודי של פרס, ynet, 8 ביוני 2013.

⁷ שם.

⁸ שם.

⁹ יוסי מלמן, פרשנות: ישראל לא תאפשר למדינות האזור לפתח גרעין, הארץ, 24 באפריל 2008.

¹⁰ יוסי מלמן, הבית הלבן: הכור בסוריה לא נועד למטרות שלום, הארץ, 24 באפריל 2008.

¹¹ יוסי מלמן, פרשנות: ישראל לא תאפשר למדינות האזור לפתח גרעין, הארץ, 24 באפריל 2008.

¹² עמוס הראל, שם הקוד: אריזונה, הניו יורקר חושף: כך תקפה ישראל את הכור הגרעיני בסוריה, הארץ, 10 בספטמבר 2012.

¹³ שם.

¹⁴ שם.

¹⁵ שם.

¹⁶ יוסי מלמן ודן רביב, השמדת הכור הסורי: הסיפור שלא סופר, הארץ, 3 באוגוסט 2012.

¹⁷ שם.

¹⁸ עמוס הראל, שם הקוד: אריזונה, הניו יורקר חושף: כך תקפה ישראל את הכור הגרעיני בסוריה, הארץ, 10 בספטמבר 2012.

¹⁹ יוסי מלמן ודן רביב, השמדת הכור הסורי: הסיפור שלא סופר, הארץ, 3 באוגוסט 2012.

²⁰ אבנר כהן, לקחי הפצצת הכור אוסיראק, הארץ, 4 בנובמבר 2011.